

**PENERAPAN *FENGSHUI* 風水 DI KERATON KASEPUHAN
CIREBON**

SKRIPSI

**Diajukan sebagai salah satu syarat untuk memperoleh gelar
Sarjana Sastra**

**Oleh
Nita Auliasari
2015120010**

**FAKULTAS SASTRA – JURUSAN SASTRA CINA
UNIVERSITAS DARMA PERSADA
JAKARTA
2019**

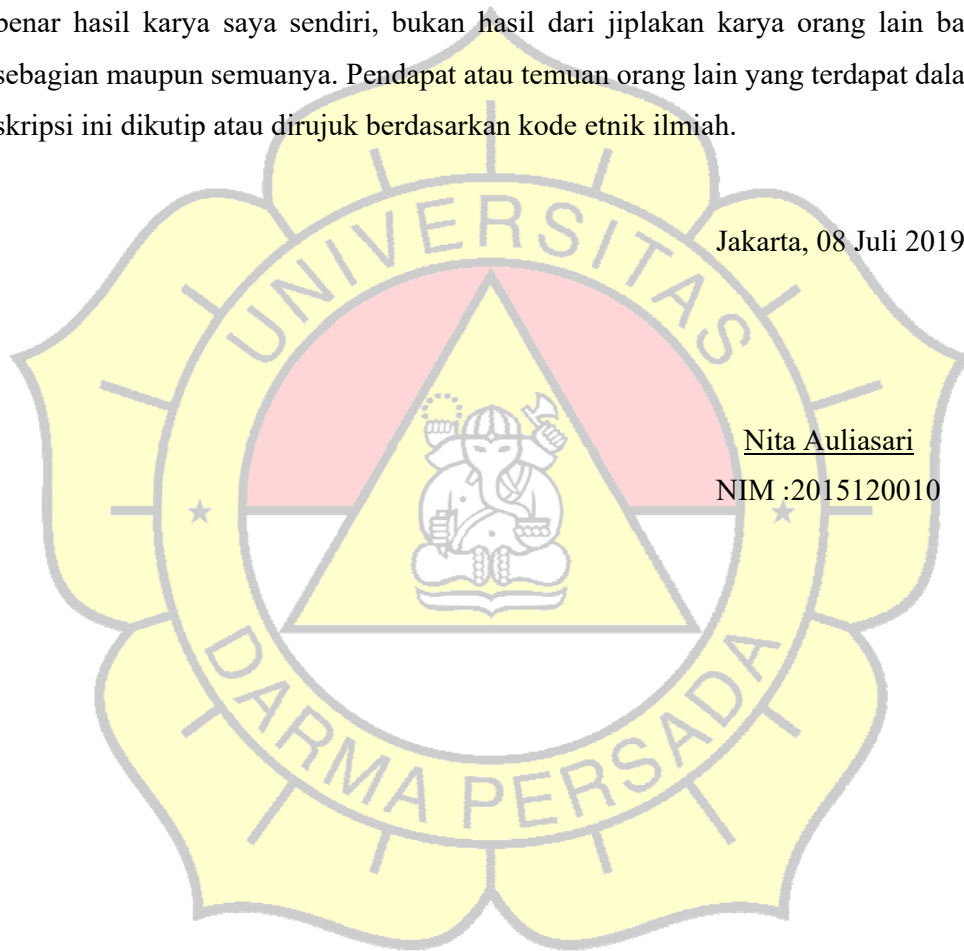
LEMBAR PERNYATAAN

Dengan ini saya menyatakan bahwa yang tertulis di dalam skripsi ini benar-benar hasil karya saya sendiri, bukan hasil dari jiplakan karya orang lain baik sebagian maupun semuanya. Pendapat atau temuan orang lain yang terdapat dalam skripsi ini dikutip atau dirujuk berdasarkan kode etik ilmiah.

Jakarta, 08 Juli 2019

Nita Auliasari

NIM :2015120010

LEMBAR PERSETUJUAN SKRIPSI

Skripsi yang berjudul:

Penerapan *Fengshui* 風水 di Keraton Kasepuhan Cirebon

Oleh

Nita Auliasari

NIM: 2015120010

Disetujui untuk diajukan dalam sidang ujian skripsi sarjana oleh:

Mengetahui

Ketua Jurusan Sastra Cina

Pembimbing Skripsi

(Hin Goan Gunawan, SS, MTC SOL)

(C. Dewi Hartati, SS, M.Si)

LEMBAR PENGESAHAN SKRIPSI

Skripsi Sarjana yang berjudul:

Penerapan *Fengshui* di Keraton Kasepuhan Cirebon

Skripsi ini telah diujikan pada tanggal 06 Agustus 2019

Oleh

DEWAN PENGUJI

Yang terdiri dari:

Pembimbing Skripsi

Penguji/ Pembaca

(C. Dewi Hartati, SS, M.Si)

(Yulie Neila Chandra, M.Hum)

Ketua Dewan Penguji

(Gustini Wijayanti, SS.M.Hum)

Disahkan oleh;

Ketua Jurusan Sastra Cina

Dekan Fakultas Sastra

(Hin Goan Gunawan, SS, MTC SOL)

(Dr. Ir. Eko Cahyono, M.Eng)

KATA PENGANTAR

Puji dan syukur penulis panjatkan kepada kehadiran Tuhan Yang Maha Esa karena atas berkat rahmat dan hidayahNya, penyusunan skripsi yang berjudul “ Penerapan *Fengshui* 風水 di Keraton Kasepuhan Cirebon “ dapat diselesaikan dengan baik.

Maksud penyusunan skripsi ini, yakni untuk memperoleh gelar Sarjana Sastra dalam program studi Sastra Cina Fakultas Sastra, Universitas Darma Persada.

Penulis menyadari bahwa penulisan skripsi ini dari awal hingga akhir tidak terlepas dari tantangan dan dukungan dari berbagai pihak. Oleh karena itu penulis menyampaikan ucapan terima kasih yang setulusnya kepada :

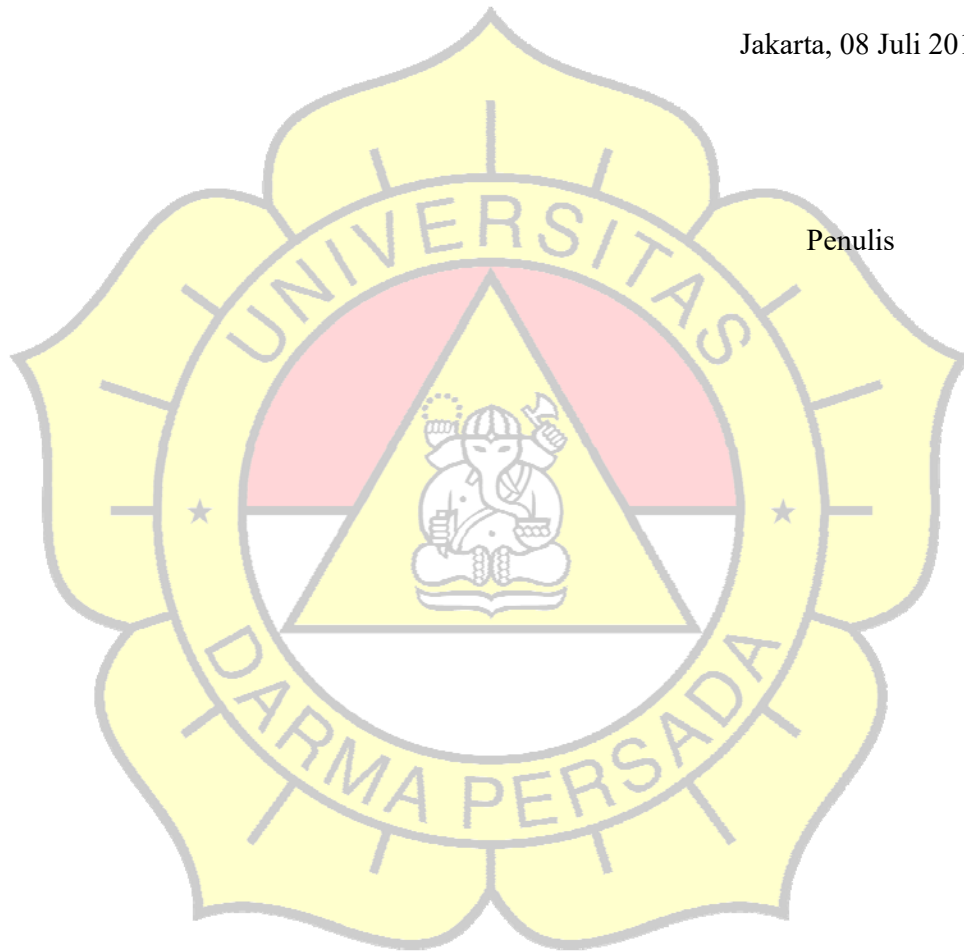
1. Kedua orang tua, Ayah dan Ibu serta Bude tercinta yang selalu memberikan kasih sayang, semangat, dukungan dan doa
2. Kakak dan adikku tersayang yang selalu memberikan semangat dan doa.
3. Dr. Ir. Eko Cahyono,M.Eng, Dekan Fakultas Sastra, Universitas Darma Persada yang telah memberikan izin atas penulisan skripsi ini
4. Hin Goan Gunawan,SS,MTCSOL, Ketua Jurusan Sastra Cina, Fakultas Sastra, Universitas Darma Persada
5. RR.Apriliya,SS,M.Hum, sebagai Dosen Pembimbing Akademik yang selalu sabar membimbing, mendukung, memberikan motivasi serta kasih sayangnya kepada penulis selama menjalankan studi
6. C. Dewi Hartati,SS,M.Si, sebagai Dosen Pembimbing Skripsi yang telah meluangkan waktu, tenaga, dan pikiran untuk memberikan pengarahan dan bimbingan kepada penulis sehingga skripsi ini dapat selesai dengan baik
7. Seluruh bapak dan ibu Dosen Jurusan Sastra Cina, Fakultas Universitas Darma Persada yang telah memberikan pengalaman dan ilmu kepada penulis
8. Pangeran Radja Adipati Arief Natadiningrat, Sultan Sepuh XIV Keraton Kasepuhan Cirebon
9. Bapak Raden Muhamad Hafid Permadi sebagai Narasumber di Keraton Kasepuhan yang telah membantu memberikan informasi lengkap tentang Keraton Kasepuhan
10. Para Sahabat Lepti, Ratih, Yuli, Daniel, Iko, Yondi serta teman-teman angkatan 2015. Terima Kasih untuk motivasi, dukungan serta kenangan indah yang diberikan selama menjalankan studi.

11. Semua Pihak yang tidak dapat penulis sebutkan satu persatu, yang secara langsung maupun tidak langsung telah membantu tersusunnya penulisan skripsi ini.

Akhir kata, dengan segala kerendahan hati penulis mengucapkan terima kasih yang tidak terhingga kepada semua pihak yang telah terlibat, dengan harapan semoga skripsi ini dapat memberikan manfaat bagi semua pihak.

Jakarta, 08 Juli 2019

Penulis

摘要

姓名 : Nita Auliasari

学号 : 2015120010

学科专业 : 中文系

研究方向 : 中国历史文化

标题 : 应用在井里汶 Kasepuhan Keraton 的风水

本研究旨在了解风水在 Keraton Kasepuhan 的应用以及 Keraton Kasepuhan 中国文化的文化适应。本研究使用定性研究方法，其数据收集来源于文献研究，访谈，观察和文件。

本研究使用的理论是由阴阳组成的空间秩序理论，五行能量，氣，建筑形式和八卦。用于描述风水在 Keraton Kasepuhan 中的应用，其建筑元素理论包括颜色，室内照明，植物和动物。

研究表明，Kasepuhan 宫将风水应用于 Keraton 的位置，即它面向大海，背对着山的位置。建筑物的形状是一个有利的形状，即矩形。在布局规则中，Kasepuhan 将儿子和女儿居住的地方放在不同的位置是有规则的。Keraton Kasepuhan 建筑中使用的风水元素，颜色，房间照明，植物和动物以及风水以装饰符号的形式出现。风水在 Keraton Kasepuhan 中的应用是为

了获得平衡的好处。在文化适应方面，有四件与中国文化相融合的东西，即 Buk Bacem 门口的陶瓷饰品，与欧洲文化相融合，建筑的颜色为红色，绿色，黄色。在 Jinem Pangrawit 建筑的屋顶上使用的莲花符号和在 Siti Inggil 建筑中使用的厚实的红砖陶瓷。

关键字：

风水，文化适应，阴阳，氣

ABSTRAK

Nama : Nita Auliasari
NPM : 2015120010
Jurusan : Sastra Cina
Bidang Penelitian : Sejarah dan Budaya Cina
Judul : Penerapan *Fengshui* 风水 di Keraton Kasepuhan Cirebon

Penelitian ini dilakukan untuk mengetahui penerapan *fengshui* 风水 yang ada di Keraton Kasepuhan dan tentang akulturasi budaya Cina yang ada di Keraton Kasepuhan. Penelitian ini menggunakan metode penelitian kualitatif yang pengumpulan datanya menggunakan studi pustaka, wawancara, observasi, dan dokumentasi.

Teori yang digunakan dalam penelitian ini adalah teori mengenai tatanan ruang yang terdiri dari *Yin* dan *Yang*, Energi Lima Unsur, *Qi*, Bentuk Bangunan dan *Bagua*. Teori elemen pada bangunan yang digunakan untuk mendeskripsikan

tentang penerapan *fengshui* pada keraton kasepuhan terdiri dari warna, penerangan ruangan, tanaman, dan binatang.

Hasil penelitian menunjukkan bahwa Keraton Kasepuhan menerapkan *fengshui* pada lokasi keraton, yaitu posisinya yang menghadap ke laut membelakangi gunung. pada bentuk bangunannya memiliki bentuk menguntungkan, yaitu persegi panjang. Pada aturan tata letak, Keraton Kasepuhan memiliki aturan meletakkan wilayah tempat tinggal putra dan putrinya. Pada elemen *fengshui* yang digunakan di bangunan Keraton Kasepuhan, yaitu berupa warna, penerangan ruangan, tanaman dan binatang, serta simbol ragam hias *fengshui*. Penerapan *fengshui* di Keraton Kasepuhan dilakukan agar mendapatkan manfaat berupa keseimbangan. Pada segi akulturasi terlihat ada empat yang mengalami percampurandengan budaya Cina, yaitu ragam hias keramik di gapura pintu Buk Bacem yang bercampur dengan budaya Eropa, warna bangunannya yang berwarna Merah, Hijau, Kuning. Simbol teratai yang digunakan di atap bangunan Jinem Pangrawit dan jenis keramik batu bata merah tebal yang digunakan pada bangunan Siti Inggil.

Kata kunci :

Fengshui 風水, Akulturasi, *Yin* 阴 dan *Yang* 阳, *Qi* 氣

DAFTAR ISI

HALAMAN JUDUL	i
LEMBAR PERNYATAAN.....	ii
LEMBAR PERSETUJUAN SKRIPSI	iii
LEMBAR PENGESAHAN SKRIPSI	iv
KATA PENGANTAR	v
ABSTRAK.....	vii
DAFTAR ISI.....	xi
DAFTAR GAMBAR.....	xiii
BAB I.....	Error! Bookmark not defined.
1.1 Latar Belakang	Error! Bookmark not defined.
1.2 Rumusan Masalah	3
1.3 Batasan Masalah.....	Error! Bookmark not defined.
1.4 Tujuan Penelitian.....	3
1.5 Manfaat Penelitian.....	4
1.6 Kerangka Teori.....	Error! Bookmark not defined.
1.7 Metode Penelitian.....	5
1.8 Sistematika Penulisan.....	6
1.9 Sistem Ejaan.....	Error! Bookmark not defined.
BAB II.....	Error! Bookmark not defined.
2.1 Prinsip Utama Pada <i>Fengshui</i> 風水	Error! Bookmark not defined.
2.1.1 <i>Qi</i> 氣	Error! Bookmark not defined.
2.1.2 <i>Yin</i> 陰 dan <i>Yang</i> 陽	Error! Bookmark not defined.
2.1.3 Energi Lima Unsur	Error! Bookmark not defined.
2.1.4 Bentuk Bangunan	Error! Bookmark not defined.
1. Bentuk Menguntungkan.....	15
2. Bentuk Tidak Menguntungkan.....	15
2.1.5 Simbol <i>Bāguà</i>	Error! Bookmark not defined.
2.2 Elemen pada Fengshui	Error! Bookmark not defined.
2.2.1 Warna.....	17

2.2.2. Bunyi-Bunyian.....	Error! Bookmark not defined.
2.2.3 Penerangan Ruangan	Error! Bookmark not defined.
2.2.4 Tanaman dan Binatang	Error! Bookmark not defined.
2.3 Akulturasi	Error! Bookmark not defined.
BAB III	Error! Bookmark not defined.
3. 1 Deskripsi Keraton Kasepuhan Cirebon	Error! Bookmark not defined.
3. 2 Penerapan <i>Fengshui</i> 风水 pada Lokasi Keraton Kasepuhan	Error! Bookmark not defined.
3. 3 Penerapan <i>Fengshui</i> 风水 pada Bentuk Bangunan	33
3.4 Penerapan <i>Fengshui</i> 风水 pada Tata Letak	35
3.5 Penerapan Elemen <i>Fengshui</i> 风水 di Bangunan Keraton Kasepuhan	38
3.5.1 Warna	39
3.5.2 Penerangan Ruangan	40
3.5.3 Tanaman dan Binatang	41
3.5.4 Simbol Ragam Hias <i>Fengshui</i> 风水	43
1. Motif keramik pada dinding gapura pintu Buk Bacem	46
2. Motif keramik di Siti Inggil	49
3. Motif keramik di Jinem Pangrawit	50
3.6 Akulturasi pada Keraton Kasepuhan	51
BAB IV	54
DAFTAR PUSTAKA	58
GLOSARIUM	60
LAMPIRAN	65

DAFTAR GAMBAR

Gambar 1. Siklus Produktif.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 2. Siklus Destruktif	14
Gambar 3. Ilustrasi denah Keraton Kasepuhan.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 4. Koleksi Museum Pusaka Keraton Kasepuhan.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 5. Bundaran Dewan Daru.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 6. Kuncung dan Gapura Kutagara.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 7. Pintu Buk Bacem	Error! Bookmark not defined.
Gambar 8. Lokasi Keraton Kasepuhan dan Gunung Ceremai.....	Error! Bookmark not defined.
Gambar 9. Lokasi Sungai Cipadu dan Sungai Cisarua/Kriyan.....	33
Gambar 10. Denah Keraton Kasepuhan.....	34
Gambar 11. Ilustrasi mata rantai Catur Gatra Tunggal.....	35
Gambar 12. Lambang Bāguà 八卦.....	36
Gambar 13. Bangsal utama Keraton Kasepuhan	38
Gambar 14. Lampu gantung di Jinem Pangrawit Keraton Kasepuhan	41
Gambar 15. Pohon yang mengelilingi Keraton Kasepuhan.....	42

Gambar 16. Sepasang patung macan	44
Gambar 17. Sepasang Meriam	45
Gambar 18. Gapura menuju Siti Inggil	45
Gambar 19. Gapura pintu Buk Bacem	46
Gambar 20. Motif Naga pada keramik di dinding gapura Pintu Buk Bacem	47
Gambar 21. Motif Naga sembilan putra di dinding gapura Pintu Buk bacem	47
Gambar 22. Motif Naga Sembilan putra di buku Dictionary of Chinese Symbol	48
Gambar 23. Motif bunga pada keramik di dinding gapura Pintu Buk Bacem	48
Gambar 24. Motif singa dengan bola pada keramik di dinding gapura Siti Inggil	49
Gambar 25. Motif ikan pada keramik di dinding gapura Siti Inggil	50
Gambar 26. Motif pemandangan pada keramik di dinding Jinem Pangrawit	51
Gambar 27. Bentuk teratai pada bangsal utama Keraton Kasepuhan	52
Gambar 28. Bentuk keramik	53

